

Asia T-342/99

**Airtours plc**  
**vastaan**  
**Euroopan yhteisöjen komissio**

Kilpailu — Asetus N:o 4064/89 — Päätös yrityskeskittymän toteamisesta yhteismarkkinoille soveltumattomaksi — Kumoamiskanne — Relevantit markkinat — Yhteisen määräävän markkina-aseman käsite — Näyttö

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio (laajennettu viides jaosto) 6.6.2002 . . . . . II - 2592

**Tuomion tiivistelmä**

1. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Relevanttien markkinoiden määrittely — Määrittelyperusteet — Soveltaminen ulkomaille suuntautuvien valmismatkojen alalla*  
(Neuvoston asetus N:o 4064/89)

2. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Komission suorittama tutkinta — Sellaisen yhteisen markkina-aseman, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua, tunnistamisen edellyttämät toteamukset — Ilmoitetun keskittymän ja kyseisen yhteisen määräävän markkina-aseman välinen yhteys — Luonnehdinta (Neuvoston asetus N:o 4064/89)*
3. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määräävän markkina-aseman käsite, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua (Neuvoston asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohta)*
4. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määräävän markkina-aseman luominen, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua — Edellytykset (Neuvoston asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohta)*
5. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määräävän markkina-aseman luominen, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua — Komission suorittama arviointi — Niiden seikkojen huolellinen tutkiminen, joilla on merkitystä niiden vaikutusten arvioimiseksi, jotka keskittymästä aiheutuvat kilpailulle relevanteilla markkinoilla (Neuvoston asetus N:o 4064/89)*
6. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määräävän markkina-aseman luominen, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua — Todistustaakka (Neuvoston asetus N:o 4064/89)*
7. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Komission suorittama tutkinta — Taloudellisten seikkojen arviointi — Harkintavalta — TuomioistuINVALVONNAN RAJAT (Neuvoston asetuksen N:o 4064/89 2 artikla)*

8. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määrävän markkina-aseman luominen, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua — Komission tarve ottaa tutkimuksissaan huomioon keskittymää koskevaa ilmoitusta tehtäessä relevanteilla markkinoilla vallinnut kilpailu*  
(Neuvoston asetus N:o 4064/89)
9. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määrävän markkina-aseman luominen, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua — Merkit talouden toimijoiden hiljaisesta yhteistoiminnasta — Aiempien markkinaosuuksien vakaus*  
(Neuvoston asetus N:o 4064/89)
10. *Kilpailu — Yrityskeskittymät — Yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointi — Sellaisen yhteisen määrävän markkina-aseman luominen, joka rajoittaa olennaisesti yhteismarkkinoilla vallitsevaa toimivaa kilpailua — Vakaa kysyntä, joka ei juurikaan vaihtelee — Yhteisen määrävän markkina-aseman luonnemehdinnan kannalta merkityksellinen tekijä*  
(Neuvoston asetus N:o 4064/89)

1. Sovellettaessa yrityskeskittymien valvonnasta annettua asetusta N:o 4064/89 relevanttien markkinoiden asianmukainen määrittely on välttämätön ennakoedellytys ilmoitetun yrityskeskittymän kilpailuvaikutusten arvioinnille. Keskittymän kannalta relevantteja tuotemarkkinoita määritettäessä on otettava huomioon koko taloudellinen tilanne, jotta kyseessä olevan yrityksen tai kyseessä olevien yritysten tosiasiallinen taloudellinen voima voidaan arvioida, ja tässä yhteydessä on tärkeää määrittää ensin ne tuotteet, joita siitä huolimatta, ettei näillä tuotteilla voida korvata muita tuotteita, voidaan riittävästi käyttää kyseisten yritysten tuotteiden asemesta paitsi ominaisuuksiensa perusteella myös markkinoilla vallitsevien kilpai-

luolosuhteiden sekä kysynnän ja tarjonnan rakenteen perusteella.

(ks. 19 ja 20 kohta)

2. Kun komissio yrityskeskittymien valvonnasta annettua asetusta N:o 4064/89 soveltaessaan tutkii mahdollista yhteistä määrävää markkina-asemaa, sen on arvioitava, olisiko sellaisen yhteisen määrävän markkina-aseman luominen tai vahvistaminen, joka rajoittaa olennaisesti ja pysyvästi markkinoilla vallitsevaa kil-

pailua, suora ja välitön seuraus keskittymästä. Jos nykyinen kilpailutilanne ei huomattavasti muutu, keskittymä olisi hyväksyttävä.

Mahdollisen jaetun määräävän markkina-aseman osalta komission on relevantteja markkinoita kartoittavan tulevaan aikaan suuntautuvan tutkimuksen perusteella arvioitava, johtaako sen käsiteltävänä olevan keskittymän toteuttaminen tilanteeseen, jossa keskittymän osapuolet ja yksi tai useampi ulkopuolinen yritys rajoittavat olennaisesti toimivaa kilpailua relevanteilla markkinoilla sitä kautta, että näillä yrityksillä on yhdessä erityisesti keskinäisten siteidensä vuoksi mahdollisuus omaksua sama toimintalinja markkinoilla ja toimia huomattavan itsenäisesti suhteessa kilpailijoihinsa, asiakkaisiinsa ja lopulta kuluttajiin.

(ks. 58 ja 59 kohta)

seurauksena olisi, kun otetaan huomioon relevanttien markkinoiden ominaispiirteet ja keskittymän niiden rakenteeseen aiheuttamat muutokset, että määräävässä asemassa olevan oligopolin jokainen jäsen pitäisi yhteiset edut huomioon ottaen mahdollisena, taloudellisesti järkevänä ja näin ollen suotavana noudattaa markkinoilla pysyvästi samaa toimintalinjaa voidakseen myydä tuotteita kilpailutilanteessa muodostuneita hintoja korkeammilla hinnoilla tarvitsematta turvautua EY 81 artiklassa tarkoitettuun sopimuksen tekemiseen tai menettelytapojen yhdenmukaistamiseen ja ilman, että nykyiset tai potentiaaliset kilpailijat taikka asiakkaat ja kuluttajat voisivat reagoida tehokkaasti.

Suoritettaessa markkinoista sellaista tulevaan aikaan suuntautuvaa tutkimusta, jota mahdollisen yhteisen määräävän markkina-aseman arviointi aina edellyttää, tällaista markkina-asemaa ei ole tarkasteltava ainoastaan staattisesti tietyllä hetkellä eli silloin, kun keskittymä toteutetaan ja kilpailurakenne muuttuu, vaan sitä on arvioitava myös dynaamisesti erityisesti sen sisäisen yhtenäisyyden, vakauden ja sen seikan osalta, onko sen mahdollisesti aiheuttama eri yritysten yhdenmukainen kilpailunvastainen käyttäytyminen pysyvää.

3. Yrityskeskittymän seurauksena voi syntyä yhteinen määräävä markkina-asema, joka rajoittaa olennaisesti toimivaa kilpailua yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla, kun sen

(ks. 61 ja 192 kohta)

4. Jotta yrityskeskittymän seurauksena voisi syntyä yhteinen määräävä markkina-asema, joka rajoittaa olennaisesti toimivaa kilpailua yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla, seuraavan kolmen edellytyksen on täyttyttävä:

— Ensinnäkin kunkin määräävässä asemassa olevan oligopolin jäsenistä on voitava saada tieto muiden jäsenten käyttäytymisestä voidakseen tarkistaa, noudattavatko ne samaa toimintalinjaa vai eivät. Tältä osin ei riitä, että oligopolin jokainen jäsen tietää kaikkien voivan hyötyä toisista riippuvaisesta markkina-käyttäytymisestä, vaan kunkin on myös voitava saada tietää, hyväksyvätkö muut toimijat saman strategian ja noudattavatko ne sitä. Markkinoiden on näin ollen oltava riittävän läpinäkyvät, jotta määräävässä asemassa olevan oligopolin jokainen jäsen voi saada riittävän tarkasti ja nopeasti tietoonsa kaikkien muiden jäsenten markkina-käyttäytymisen muutokset.

— Toiseksi hiljaisen yhteistoiminnan on oltava pitkäkestoista eli on oltava kannusteita olla poikkeamatta yhteisestä toimintalinjasta markkinoilla. Määräävässä ase-

massa olevan oligopolin jäsenet voivat hyötyä tilanteesta ainoastaan, jos kaikki jäsenet käyttäytyvät yhdenmukaisesti. Tähän edellytykseen liittyvät pakotteet, joita sovelletaan, jos käyttäytyminen poikkeaa yhteisestä toimintalinjasta. Tässä yhteydessä komission ei tarvitse välttämättä osoittaa tietyn jossain määrin tiukan ”pakotejärjestelmän” olemassaoloa, mutta sen on joka tapauksessa osoitettava, että on olemassa riittävästi koossapitäviä tekijöitä, jotta kellään määräävässä asemassa olevan oligopolin jäsenistä ei ole intressiä poiketa yhteisestä toimintalinjasta oligopolin muiden jäsenten kustannuksella. Toimiva yhteinen määräävä markkina-asema edellyttää sitä, että on olemassa riittävästi koossapitäviä tekijöitä, jotka kannustavat pysyvästi olemaan poikkeamatta yhteisestä toimintalinjasta, mikä tarkoittaa sitä, että määräävässä asemassa olevan oligopolin jokaisen jäsenen on tiedettävä, että jos se ryhtyy voimakkaisiin kilpailutoimiin kasvattaakseen markkinaosuuttaan, muut jäsenet ryhtyvät samanlaisiin toimiin, minkä vuoksi kyseinen jäsen ei hyötyisi aloitteestaan.

— Kolmanneksi on myös osoitettava, että nykyisten ja potentiaalisten kilpailijoiden sekä kuluttajien ennakoitavissa oleva reaktio ei vaaranna

yhteisestä toimintalinjasta odotettavia tuloksia.

vässä asemassa olevan oligopolin jäseniä, ja siitä, että muiden toimijoiden mahdollisuudet saada aikaan kilpailupainetta ovat heikot.

(ks. 62 ja 195 kohta)

(ks. 63 kohta)

5. Tulevaisuuteen suuntautuva arviointi, joka komission on suoritettava yrityskeskittymiä valvoessaan ja joka koskee yhteistä määräävää markkina-asemaa, edellyttää erityisesti niiden seikkojen huolellista tutkimista, joilla on kussakin yksittäistapauksessa merkitystä niiden vaikutusten arvioimiseksi, jotka keskittymästä aiheutuvat kilpailulle relevanteilla markkinoilla.

7. Yrityskeskittymien valvonnasta annetun asetuksen N:o 4064/89 aineellisissa säännöksissä ja erityisesti sen 2 artiklassa komissiolle annetaan tiettyä harkintavaltaa erityisesti taloudellisten seikkojen arvioinnissa. Tämän harkintavallan käytön tuomioistuinvalvonnassa, jolla on olennainen merkitys keskittymien valvontaa koskevien säännösten täsmentämisessä, on otettava tämän vuoksi huomioon se harkintamarginaali, joka liittyy keskittymien valvontajärjestelmään kuuluviin taloudellisuonteisiin oikeussäätöihin.

(ks. 63 kohta)

(ks. 64 kohta)

6. Komissiolle on oltava vahvat todisteet, jos se katsoo, että yrityskeskittymä on kielleltävä siksi, että keskittymä luo yhteisen määräävän markkina-aseman. Todisteita on oltava seikoista, jotka ovat tärkeitä arvioitaessa sitä, syntyykö yhteinen määräävä markkina-asema, kuten esimerkiksi toimivan kilpailun puuttumisesta niiden toimijoiden välillä, joiden väitetään olevan määrää-

8. Keskittymää koskevaa ilmoitusta tehdessä relevanteilla markkinoilla vallinnut kilpailu on keskeinen tekijä, kun yrityskeskittymien valvonnasta annettua asetusta N:o 4064/89 soveltaen arvioidaan sitä, syntyykö yhteinen

määräävä markkina-asema. Väitetyn yhteisen määräävän markkina-aseman osalta yksi niistä kysymyksistä, joita komission on tutkittava, on se, johtaako sen käsiteltävänä olevan keskitymän toteuttaminen tilanteeseen, jossa toimiva kilpailu relevanteilla markkinoilla rajoittuu olennaisesti. Jollei ole-massaoleva kilpailutilanne kuiten-kaan huomattavasti muutu, keskittymä olisi hyväksyttävä, koska se ei rajoita kilpailua.

(ks. 82 kohta)

9. Määritettäessä yhteistä määräävää markkina-asemaa aiempien markkinaosuuksien vakaus suosii hiljaisen yhteistoiminnan kehittymistä, koska se helpottaa markkinoiden jakamista rajun kilpailun asemesta, kun kukin toimija käyttää viitteenä aiempaa

markkinaosuuttaan vahvistaakseen tarjontansa markkinaosuuden suhteessa.

(ks. 111 kohta)

10. Taloustieteessä katsotaan, että kysynnän vaihtelu vaikeuttaa yhteisen määräävän markkina-aseman syntymistä. Kysyntä, joka on vakaa eikä siis juurikaan vaihtelee, on sen sijaan tekijä, jolla on merkitystä arvioitaessa yhteisen määräävän markkina-aseman syntymistä, koska sen vuoksi poikkeamat yhteisestä toimintalinjasta (toisin sanoen huijaukset) on helpompi havaita ja ne voidaan erottaa kapasiteetin mukautuksista, joilla pyritään vastaamaan epävakaiden markkinoiden kasvuun tai supistumiseen.

(ks. 139 kohta)